

میسر

پروہشکادعلوم انسانی ومطالعات فرہنگی
مرکز جامع علوم انسانی

بررسی کتب آموزشی زبان فارسی به غیرفارسی زبانان

یکی از اهداف اساسی مرکز گسترش زبان و ادبیات فارسی، آموزش اصولی و علمی این زبان به دانشجویان غیر ایرانی این رشته و علاقه‌مندان به آن است. بدین منظور سالانه علاوه بر تلاش در جهت اعزام استادان صاحب‌نظر به کشورهای مختلف، پذیرای دانشجویان و مدرسانی است که از نقاط مختلف جهان برای شرکت در دوره‌های دانش‌افزایی به ایران سفر می‌کنند. از جمله مسائلی که در کنار امور فوق، همواره مورد توجه مسئولان این مرکز بوده و هست مسأله تألیف کتب آموزشی برای تدریس بهتر به فارسی‌آموزان است. در راستای تحقق این اهداف، مرکز گسترش زبان و ادبیات فارسی طی نشست با آقایان دکتر جلیل بانان صادقیان، دکتر سعید حمیدیان، دکتر حسن ذوالفقاری، دکتر احمد تمیم‌داری و دکتر احمد صفار مقدم به بحث و بررسی وضعیت کتب آموزش زبان فارسی و راه‌های بهبود کیفیت محتوایی این متون و تصحیح شیوه‌های تدریس پرداخت که حاصل آن از نظر خوانندگان محترم می‌گذرد:

■ محمدخانی: مسأله زبان و ادب فارسی و چگونگی آموزش آن به غیر فارسی‌زبانان، توجه به کتب آموزشی، ویژگی‌های این کتاب‌ها و شیوه‌های تدریس از جمله نکاتی است که همواره مورد توجه بوده است. با توجه به اهمیت این مسأله، مرکز گسترش زبان و ادبیات فارسی در نظر دارد با صاحب‌نظران به گفت و گو بنشیند تا علاوه بر بررسی مشکلات مربوط به تدریس این زبان، ارزیابی جامعی از فعالیت‌های این حوزه - با هدف ارتقاء سطح علمی و آموزشی این برنامه‌ها - به عمل آورد و همچنین بتواند چشم اندازی برای آینده تدریس زبان و ادب فارسی به غیر فارسی‌زبانان ترسیم کند. بدین منظور از اساتید صاحب‌نظر آقایان دکتر جلیل بانان صادقیان که در زمینه زبان‌شناسی و آموزش زبان انگلیسی و فارسی صاحب تجربه‌اند، دکتر سعید حمیدیان که در زمینه آموزش زبان فارسی در خارج از کشور تجربیات ارزنده‌ای دارند، دکتر حسن ذوالفقاری که تجربه تدوین و تألیف کتاب‌های آموزشی و تدریس زبان فارسی داشته و به تازگی کتابی در زمینه آموزش زبان فارسی تألیف کرده‌اند، دکتر احمد صفار مقدم که در زمینه تدریس به غیر فارسی‌زبانان و تألیف کتب آموزشی از پیش کسوتان هستند و دکتر احمد تمیم‌داری که تجربیات مفیدی در زمینه تدریس آموزش زبان فارسی در خارج از کشور دارند دعوت کردیم تا در این زمینه به بحث و تبادل نظر بنشینیم. در ابتدا از سابقه تألیف این نوع کتب، انگیزه و چگونگی تألیف و تاریخچه آموزش زبان فارسی و ذکر این مطلب که آیا می‌توانیم تاریخ و شروعی برای این امر پیدا کنیم آغاز می‌کنیم. آقای دکتر صفار مقدم شما فکر می‌کنید در چه تاریخی اولین کتاب زبان فارسی برای غیر فارسی‌زبانان تألیف شد؟

■ صفار مقدم: قبل از پیروزی انقلاب اسلامی، آقای دکتر غلامرضا ستوده یک دوره دو جلدی آموزش زبان فارسی تألیف کردند. همان زمان کتابی در دانشگاه شیراز با نام «فارسی شیرین» یا «فارسی آسان» تألیف شد. پس از آن، مجموعه کتاب‌های «آزفا» از دکتر یدالله ثمره و سپس «آموزش زبان فارسی به غیر فارسی‌زبانان» دکتر تقی پورنامداریان تألیف شد. به دنبال آن دکتر صادقیان دو جلد و ضرغامیان سه جلد کتاب در این زمینه تألیف کردند. البته در خارج از کشور هم اقداماتی صورت گرفت؛ از جمله کتابی با نام «فارسی در ۲۹ روز» که در کره چاپ شد و کتاب‌های دیگر.

■ محمدخانی: از تاریخچه تدوین کتب آموزش زبان فارسی که بگذریم، بحث در ویژگی‌ها و ساختاری که چنین کتاب‌هایی باید داشته باشند ما را در امر آموزش زبان فارسی کمک می‌کند. آقای دکتر صادقیان شما در این مورد لطفاً توضیح بفرمایید.

■ بانان صادقیان: ویژگی کتاب‌های آموزشی به عوامل بسیاری بستگی دارد، از جمله این ویژگی‌ها نگرش مؤلف است. به نظر من یک کتاب آموزشی باید متأثر از زمان و مکان و نظریه‌های موجود در زمان تألیف آن کتاب باشد، نه مثل یک رمان آغاز شده و به پایان برسد. باید متأثر از پژوهش‌های قبل از خود و نظریات علمای روز باشد. شناخت محیطی که کتاب در آن تدریس می‌شود کمک بسیار مؤثری خواهد بود. ما باید آموزش رسمی زبان را بشناسیم و ببینیم چه محیط‌هایی و برای کدام منظور فلان کتاب خاص آموزشی نیاز است.

■ محمدخانی: آقای دکتر صفار مقدم به تألیف کتبی در این زمینه در خارج از کشور اشاره کردند. شیوه تألیف اینگونه کتاب‌ها در خارج از ایران چگونه است؟ آقای دکتر ذوالفقاری لطفاً در این زمینه توضیح دهند.

■ ذوالفقاری: کتاب‌هایی که ما در حال حاضر در دست داریم و در خارج از کشور تألیف شده مربوط به پس از سال ۱۳۵۰ است که از جمله آنها می‌توان به «فارسی بخوانیم» از آقای مهدی مرعشی که در امریکا به سال ۱۳۵۲ چاپ شده است اشاره کرد. شیوه تألیف این گونه کتاب‌ها متأثر از روش کتاب‌های آموزش زبان اول در ایران است؛ یعنی شامل یک متن، چند لغت، کلمات و ترکیبات تازه. در این کتاب‌ها کمتر به مسائل آموزش زبان دوم توجه شده و تفاوت عمده‌ای که با تألیفات دو دهه اخیر دارد در رویکرد این کتاب‌ها به زبان دوم و شیوه آموزش آن و تأثیر پذیری از یافته‌های زبان‌شناسی است.

■ محمدخانی: یعنی پیش از این، میزان تأثیر کتاب‌ها از زبان‌شناسی کمتر بوده

است؟

■ ذوالفقاری: اصلاً تأثیر نپذیرفته‌اند؛ حتی می‌توان گفت بیشتر تجربی بوده و به حس نویسنده و نیاز دانشجو و مخاطب بستگی داشته است؛ زیرا اغلب، مخاطبان این گونه کتاب‌ها دو دسته‌اند: یا کودکان بین ۷ تا ۱۵ سالند و یا دانشجویانی که در کرسی‌های زبان فارسی دانشگاه‌ها مشغول به تحصیل هستند. کتاب‌ها هم چند دسته‌اند: دسته‌ای که برای غیر فارسی‌زبانانی که می‌خواهند فارسی بیاموزند نوشته شده و دسته‌ای نیز برای ایرانیانی که فرزندان‌شان به یادگیری زبان فارسی تمایل دارند، مانند کتابی که آقای یمینی شریف نوشته‌اند و نیز کتاب «فارسی برای کلاس اول و دوم» از خانم سرور پوراندخت نیری که در آمریکا تألیف شده است. یک راهنمای برنامه هم که خیلی خوب تدوین شده و به نظر من دکتر رضایی برای خانواده‌های ایرانیانی که می‌خواهند فرزندان‌شان فارسی بیاموزند نوشته است. مؤلف در مقدمه، پس از ارایه تعریفی از زبان دوم، ویژگی‌های کودکان ایرانی خارج از کشور، نیازهای آنان، شرایط فرهنگی حاکم بر مدارس و چگونگی یک کتاب درسی - آموزشی را ارائه داده است.

این کتاب اگر چه از ۱۵۰ صفحه تجاوز نمی‌کند؛ اما برای آموزش زبان فارسی به ایرانیان خارج از کشور بسیار مفید است. برای غیر ایرانی‌ها هم کتاب زیاد است که با مطالعه آنها می‌توان به یک نتیجه‌گیری کلی رسید. نکته مهم این است که اغلب این کتاب‌ها برنامه آموزش مکتوب ندارند، هر چند ممکن است مؤلف در ذهن خود برنامه‌ای داشته باشد.

■ بانان صادقیان: منظور شما از اینکه می‌فرمایید برنامه آموزشی ندارند چیست؟

■ ذوالفقاری: منظور من تمام پیشینه‌های لازم پیش از تألیف است. از باب اینکه اساساً از چه رویکرد یا رویکرهایی در آموزش استفاده می‌کنیم؛ چون اولین بحثی که در برنامه پیش می‌آید این است که هدف ما چیست؟

■ بانان صادقیان: پس منظور شما چارچوب نظری است؟

■ ذوالفقاری: بله؛ البته ما به آن برنامه، برنامه یا راهنمای برنامه درسی می‌گوئیم که برای ما چند نکته از جمله هدف را مشخص کند. این اهداف خود: به شناختی، عاطفی و مهارتی تقسیم می‌شوند که به تدریج اصول را شکل می‌دهند و چارچوب تألیف کتاب را به ما می‌شناسانند. مادر برنامه آموزشی، جدولی به نام «وسعت و توالی» داریم که نشان دهنده تعداد کتاب‌ها، دوره‌ها، چگونگی کتاب و سیر مطالب کتاب است که مثلاً باید از ساده به سخت و از معلوم به مجهول باشد.

■ محمدخانی: چگونگی برنامه آموزشی و شیوه‌ای که اساتید آموزش زبان فارسی

از راست: علی اصغر محمدخانی، دکتر احمد تمیم‌داری و دکتر سید حمیدیان

به غیر فارسی زبانان به کار می‌گیرند از سؤال‌های قابل طرح است. برخی از دوستان معتقدند آموزش باید با دستور زبان شروع شود، برخی نیز مکالمه را گام نخست می‌دانند. به نظر شما این دیدگاه‌ها تا چه حد می‌تواند پایه علمی داشته باشد؟

■ تمیم‌داری: نکته‌ای که به نظر من در درجه اول اهمیت قرار دارد مشورت با اساتید صاحب‌نظر این رشته در کشورهای دارای کرسی زبان و ادبیات فارسی است؛ زیرا با توجه به گذشته چند صد ساله آموزشی (به خصوص در شبه قاره) اصرار دارند که خود به فعالیت‌هایی در امر چاپ کتاب دست بزنند. در دانشگاه‌های شبه قاره بیشتر

ادبیات و به خصوص ادبیات معاصر مد نظر است، یعنی زبان چندان مورد توجه نیست.

■ محمدخانی: برای اینکه به نتیجه‌ای برسیم بهتر است پیشنهادهای دوستان را در بخش‌های مورد نظر جداگانه بشنویم. موضوع کتاب‌های آموزشی، اول زبان آموزی و سپس ادبیات است. آقای دکتر ذوالفقاری نظر خودشان را بیان کردند، اگر سایر دوستان در این باره نظری دارند بفرمایند.

■ حمیدیان: در خارج از کشور بر خورد‌های مختلفی با کتاب‌های آموزشی فارسی می‌شود، حال این کتاب را اشخاص یا سازمان‌ها تألیف کرده باشند تفاوتی ندارد. علیرغم تلاش اساتید اعزامی از ایران به آن مناطق، نوعی حس بی‌اعتمادی نسبت به تألیفات ایرانی وجود دارد که می‌تواند در تفاوت‌های فرهنگی یا سلیقه‌ها و پسندها ریشه داشته باشد. به طور مثال نوع برخوردی که در لهستان با پیشنهاد من مبنی بر استفاده از کتاب آزفا شد نشانگر بی‌علاقگی استادان این رشته در آن کشور نسبت به استفاده از این کتاب بود. از جمله علل مخالفتشان با این کتاب می‌توان به این موارد اشاره کرد:

۱- توضیحات کتاب به زبان انگلیسی بود که همین امر موجب بروز مشکلاتی می‌شد.

۲- وجهه فرهنگی کتاب بیش از هر چیز دیگر مانع استفاده آنها از کتاب می‌شد. به عقیده آنها استفاده از مطالب مخصوص کودکان مفید نیست و بهتر است دانشجویان در این گونه کتاب‌ها با فرهنگ و تاریخ و تمدن ایرانی آشنا شوند. این در حالی است که دانشجویانی که از کتاب آقای کاوه پوررهنما که مهاجر ایرانی به خارج از کشور است آموزش می‌دیدند و تحت راهنمایی‌های ایشان با فارسی آشنا می‌شدند به خوبی می‌توانستند صحبت کنند و بسیار از آن شیوه راضی بودند. همچنین شیوه مکالمه و محاوره‌ای را که آقای دکتر شکی در دانشگاه پراگ به کار گرفته بود و با شیوه ارائه شده در کتابش توانسته بود دانشجویان خوبی در این رشته تربیت کند.

■ محمدخانی: تا اینجا مشخص شد که کتاب آموزش باید دارای چه ویژگی‌هایی

باشد و دیگر اینکه وجهه فرهنگی آن بسیار مهم است. برای پی بردن به زمان و حدود آشنایی فارسی‌آموزان با افق‌های فرهنگی ایران، ابتدا لازم است تفاوت‌های دانش‌آموزان و دانشجویان ایرانی و غیر ایرانی را مشخص کنیم و در مرحله بعد با توجه به این تفاوت‌ها به این نکته توجه کنیم که در چه مرحله‌ای آنها را با فرهنگ، تاریخ و وضعیت اجتماعی ایران آشنا کنیم. مطلب دیگر واگذاری تألیف این دسته از کتاب‌ها به استادان و صاحب‌نظران زبان فارسی در کشورهای مختلف است و اساساً باید بدانیم که آیا شیوه آموزشی زبان‌های دیگر هم به این صورت هست یا نه؟ لطفاً در این مورد توضیح بفرمایید.

■ حمیدیان: نکته‌ای که ما باید خیلی به آن توجه داشته باشیم این است که کتاب‌های ما جنبه تبلیغی و عقیدتی همراه با ایدئولوژی خاص نداشته باشد.

■ ذوالفقاری: این نکته فرهنگی که آقای دکتر حمیدیان اشاره کردند بسیار مهم است. طبق نظر خواهی به عمل آمده از ایرانیان مقیم امریکا - که ما به این کار نیازسنجی می‌گوییم - به این نتیجه رسیدیم که بهتر است در مورد این کتاب‌ها نیازسنجی کنیم، سپس سطوح کار را مشخص کنیم، بعد با پیدا کردن عناصر مشترک بتوانیم یک شیوه آموزشی صحیح را در پیش بگیریم؛ یعنی در ویژگی‌های رده‌شناسی زبان، خصوصیات مشترک زبان خودمان و زبان کشور مقصد را پیدا کنیم، سپس با توجه به آن، کتابی جامع با ویژگی‌های خاص آن کشور تألیف کنیم. نکته دیگر سن مخاطبان است. ما معمولاً دو دسته کتاب داریم: کتاب‌های آموزشی برای دانش‌آموزان، کتاب‌های آموزشی برای دانشجویان. نکته دیگر ترسیم جدولی است در محور افقی و عمودی که نام کشورها و موقعیت و ویژگی‌های آنها به طور جداگانه به منظور تشخیص نیاز آن کشور رسم شود.

■ محمدخانی: با توجه به اینکه در کشورهای مختلف هم فارسی‌آموزان مقیم - ایرانی الاصل - و هم غیر ایرانی وجود دارند، آیا شیوه آموزشی معلمان و مدرسان با این دو دسته متفاوت است؟

■ ذوالفقاری: خیر، یکی است و این از اشتباهاتی است که هم اکنون وجود دارد؛ زیرا معلم‌هایی که مسئولیت تدریس در مقطع ابتدایی را در خارج از کشور به عهده دارند دقیقاً همان شیوهٔ مرسوم در ایران را به کار می‌گیرند، بدون توجه به اینکه این شیوه در خارج از کشور چندان جواب نمی‌دهد؛ بنابراین به این نتیجه می‌رسیم که باید طبقه‌بندی اصولی و تخصصی بین کتاب‌ها انجام شود و هر کدام در رسته و دستهٔ خود قرار گیرد. نکته دیگر اینکه، مخاطبان کشور مقصد باید برای ما خیلی مهم باشند؛ زیرا یکی از اصول زبان دوم این است که از واژگان مشترک استفاده کنیم. در این مسأله ما با تنوعی روبرو خواهیم شد که به ما می‌فهماند مثلاً فلان کتاب در فلان مقطع واحد جواب نمی‌دهد؛ بنابراین ما باید به یک برنامهٔ جامع که دارای تمام این شرایط باشد فکر کنیم، برنامه‌ای که استاد بتواند خود را با یکی از ابعاد آن منطبق سازد، پس از آن ما می‌توانیم مواد آموزشی مناسب در اختیار او قرار دهیم تا بتواند تولید محتوا کند.

■ صفار مقدم: به نظر من باید به تفکیک زبان فارسی از ادبیات فارسی بیشتر توجه شود؛ زیرا یکی از مشکلاتی که در خارج از کشور در امر تدریس زبان فارسی وجود دارد آمیختگی این دو با یکدیگر است. شاید زبان فارسی یکی از معدود زبان‌هایی باشد که اختلاف گفتاری به وفور در آن یافت می‌شود؛ در حقیقت یکی از مشخصه‌های بسیار با ارزش فارسی همین گونه گفتاری است که ممکن است از نظر یک ادیب چندان مهم نباشد، همچنان که بسیاری از اساتید زبان فارسی به گونهٔ رسمی با فارسی آموز صحبت می‌کنند و بالطبع این خود موجب دور شدن دانشجویان از گونهٔ گفتاری زبان خواهد شد. من فکر می‌کنم کتاب‌های آموزشی زبان فارسی باید دارای دو نقش اساسی باشند: ۱- در حد مطلوب بتواند به فارسی آموزان در امر آموزش کمک کند. ۲- در انتقاد و معرفی فرهنگ و تمدن ایران به دنیا مؤثر باشد.

■ تمیم‌داری: به نظر من، به یک ساختار شکنی نیاز مندیم، یعنی باید بین زبان‌شناسی و زبان فارسی یک پیوند تنگاتنگ ایجاد کنیم. وقتی جاذبه‌های ایران می‌تواند در زمینهٔ بهبود کیفیت کتب آموزشی مؤثر باشد ما نیز باید تا جایی که می‌توانیم زبان فارسی را با مسائل ایران‌شناسی پیوند بزنیم. پس از آن از استادان خارج از کشور به منظور شرکت در سمینار یا جلسات مشاورتی دعوت کنیم. البته اساتیدی که هم

مؤلفند، هم مدرس و بر اساس نیاز سنجی های آنان برنامه ریزی کنیم. نکته دیگر اینکه تفکیک زبان از ادبیات می تواند کمک مؤثری در آموزش فارسی به غیر فارسی زبانان باشد؛ زیرا بسیاری از فارسی آموزان برای مقاصد دیگر فارسی می آموزند، هر چند آشنایی با متون ادب فارسی برای این دسته نیز زیانی نخواهد داشت؛ اما وقت گیر و مشکل خواهد بود.

از راست: دکتر حبیب زه القفاری، دکتر حلیا بانان صادقیان و دکتر احمد صفار مقدم

■ حمیدیان: به نظر من در وهله اول نهادهای متفاوت مانند فرهنگستان زبان، وزارت ارشاد، آموزش و پرورش و دیگران باید در این امر با هم هماهنگ باشند تا بتواند تصمیمی مشترک و منطقی اتخاذ کنند.

■ محمدخانی: نکاتی که شما اشاره فرمودید مربوط به کل آموزش زبان فارسی است، بحث ما در اینجا بیشتر در مورد کتاب های آموزشی است و در مورد هماهنگی

نهادهای نیز باید به اطلاع برسانم که در حال حاضر تقریباً یک هماهنگی به وجود آمده و با مسئولیت اینجانب در خصوص گسترش زبان و ادبیات فارسی در خارج از کشور در وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی هماهنگی وسیعی با وزارت امور خارجه، وزارت علوم، تحقیقات و فناوری و وزارت آموزش و پرورش ایجاد شده و نهایتاً در زمینه تدوین و تألیف کتاب آموزشی این ما هستیم که تصمیم می‌گیریم. سؤالی که در اینجا مطرح می‌شود این است که زبان معیار در تألیف کتاب آموزشی فارسی چیست؟ تا چه میزان می‌توانیم از گونه گفتاری و تا چه حد از گونه نوشتاری بهره بگیریم؟ در حال حاضر اکثر کتاب‌های آموزشی زبان فارسی بر مبنای گونه گفتاری است، اما در تدریس باید بین دو گونه زبان هماهنگی ایجاد شود و مدرس باید بداند چگونه زبان معیار را در این دو گونه به کار برد.

■ ذوالفقاری: در حال حاضر زبان به کار برده شده در برخی از مراکز آموزش زبان فارسی در ایران کاملاً فارسی رسمی است. تربیت مدرس و مسأله استاد هم باید مورد توجه قرار گیرد. در تألیف کتاب هر قدر به معیارها و ضوابط تکیه کنیم بالاخره ممکن است نقصی وجود داشته باشد، این نقص‌ها همیشه به کتاب بر نمی‌گردد، بلکه ممکن است از استاد نیز باشد. استاد باید اصول اولیه آموزش را بداند و لازمه این آگاهی برگزاری دوره‌های تأمین استاد و آموزش آنان است.

■ بانان صادقیان: به نظر من باید نقش کتاب درسی در آموزش را مشخص کرد. گفته شد ادبیات و زبان دو مقوله جدا از هم هستند. درست است، ولی از دید من اگر این دو را جدا از هم تعریف کنیم باز می‌بینیم تفاوتی با هم ندارند. نکته دیگر اینکه آموزش یک جریان یک طرفه از معلم به شاگرد نیست. همانطور که کتاب درسی کتابی نیست که معلم به خورد دانش آموز بدهد. کتاب درسی امروزی از زبان آموز شروع می‌شود. هیچ کتابی نمی‌تواند زبان معیار را برساند، یعنی من که کتابی می‌نویسم، نمی‌توانم ادعا کنم زبان کتاب من زبان معیار است. زبان آموز، معلم و کلاس باید آن را ارزشگذاری کنند تا میزان نزدیکی یا دوری آن نسبت به زبان معیار تعیین شود.

■ محمدخانی: نکته‌ای که بسیار مورد تأکید دوستان قرار گرفت که نتیجه تجارب

ایشان در خارج از کشور است، توجه به معرفی تاریخ و تمدن ایران در ضمن آموزش زبان فارسی است که البته این مسأله در برنامه‌های مرکز گسترش زبان و ادبیات فارسی گنجانده شده است. نکته دیگری که در برنامه قرار داده‌ایم تألیف کتب آموزش زبان فارسی با همکاری استادان و صاحب‌نظران مناطق است. در سال جاری این موضوع را با ریزنی‌ها و استادان زبان فارسی در میان گذاشته‌ایم که در پی آن دو مسأله مورد توجه قرار گرفت: تألیف کتاب خاص فارسی برای هر منطقه از جهان به صورت جداگانه و نظام ارزشیابی کتاب‌ها. مهم‌تر از اینها مسأله ضعف کتاب در برابر رسانه‌هایی است که در دنیا موفق‌تر از کتاب در آموزش زبان می‌توانند مؤثر باشند؛ مانند: نوار و سی‌دی‌های آموزشی. در حقیقت اگر ما بخواهیم آموزش موفق‌تری داشته باشیم باید همراه با کتاب از این وسایل کمک آموزشی هم بهره بگیریم.

■ تمیم‌داری: نکته مهمی را که در پایان می‌خواهم بدان اشاره کنم مسأله ارسال کتاب از ایران به خارج از کشور است که از طریق ریزنی‌ها و سفارت خانه‌ها صورت می‌گیرد. پیشنهاد می‌کنم که در بعضی از کشورها نمایندگانی فعال از کتاب فروشی‌های معروف ایران با همکاری ریزنی برقرار شود و قراردادهایی برای خرید و ارسال مستقیم کتاب از ایران امضاء شود تا متقاضیان بدون واسطه کتاب‌های مورد نظر را سریع‌تر و راحت‌تر تهیه کنند و مشکلات پست و تأخیر و گم شدن و کمبودها و ضعف‌ها بر طرف شود؛ زیرا مثلاً دانشگاه‌های بخصوصی در شبه قاره سالانه بودجه‌ای برای خرید کتاب دارند؛ اما اساتید آنجا نبود کتاب را عامل بازگرداندن بودجه به صندوق دولت می‌دانند.

■ محمدخانی: این مسأله در حال حاضر از طریق اینترنت انجام می‌شود. دو سایت آی آی کتاب و پیک کتاب این کار را انجام می‌دهند و البته این پیشنهاد نیز خوب و قابل بررسی است. در پایان از اساتید محترم که در این میزگرد شرکت کردند و مباحث مهم و کلیدی آموزش زبان فارسی و کتاب‌های آموزشی را بررسی کردند تشکر می‌کنم. امیدوارم بتوانیم در آینده‌ای نزدیک مشکلات کتب آموزشی زبان فارسی را بر طرف کنیم و با تألیف کتاب‌های آموزشی، خاص زبان‌ها، کشورها و مخاطبان مختلف در بهبود این وضعیت مؤثر باشیم.